

ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

УДК 342.4(430)(477)

М. Гультай, кандидат юридичних наук,
суддя Конституційного Суду України

Конституційна скарга: європейський досвід та пропозиції щодо її закріплення в Конституції України

Двадцятирічний досвід становлення та розвитку української державності в умовах динамічної трансформації суспільних процесів логічно призвів до актуалізації конституційно-правової реформи. Рекомендації щодо вдосконалення Конституції України неодноразово висловлювались Парламентською асамблеєю Ради Європи та Європейською комісією «За демократію через право» (Венеціанською комісією). Враховуючи сучасні тенденції право-державотворення, Президент України підтримав ініціативу щодо скликання Конституційної Асамблеї з метою розробки науково-обґрунтованої Концепції внесення змін до Конституції України та підготовки на її основі відповідного законопроекту (законопроектів)¹.

Цей важливий етап конституційно-правової реформи відкриває реальну юридичну перспективу для запровадження на конституційному рівні нових правових інститутів, щодо доцільності яких вже досягнуто суспільно-політичного консенсусу. Серед них одне з чільних місць посідає *інститут конституційної скарги* як апробований провідними країнами світу ефективний засіб вдосконалення національного механізму захисту прав людини, зміцнення верховенства права, реалізації принципу взаємної відповідальності особи та держави².

¹ Див.: Питання формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25 січня 2012 р. № 31/2012. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/14411.html>; Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 лютого 2011 р. № 224/2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=224%2F2011>

² Інститут конституційної скарги досліджений відомими вітчизняними конституціоналістами, серед яких: П. Євграфов, А. Головін, В. Кампо, О. Петришин, А. Портнов, А. Селіванов, А. Стрижак, М. Тесленко, П. Ткачук, В. Тихий, В. Шаповал, С. Шевчук та ін.

Необхідність закріплення інституту конституційної скарги на конституційному рівні як передумова його запровадження в національній правовій системі визнається вітчизняними конституціоналістами та західними правознавцями. Як справедливо зауважив Голова Конституційного Суду України А. Головін, проблеми, пов'язані із запровадженням в Україні інституту конституційної скарги, лишаються ще далекими від остаточного вирішення. Це насамперед обумовлено тим, що запровадження такого правового інституту потребує внесення змін до Конституції України, відповідних положень кодексів і законів України¹. Відомий дослідник О. Люхтерхандт (Otto Luchterhandt) вказує, що «незалежно від того, на якій процедурі судочинства зрештою зупинить свій вибір національний законодавець, очевидно, що запровадження індивідуальної скарги припустиме лише в тому випадку, якщо конституція в явній або прихованій формі — «між рядків» — передбачає таку можливість»².

Отже, метою цієї статті є огляд наявних у вітчизняній конституційно-правовій думці та розробка власних пропозицій щодо закріплення інституту конституційної скарги в Конституції України з урахуванням досвіду його нормативно-правової регламентації в конституціях провідних європейських держав.

Однією з перших країн світу, яка закріпила індивідуальну скаргу на конституційному рівні, стала *Швейцарія*. Цей інститут був передбачений ще Конституцією Швейцарської Конфедерації 1874 р. і отримав своє продовження в Союзній конституції Швейцарської Конфедерації, що була прийнята 18 квітня 1999 р. та діє з 1 січня 2000 р.³ Питанням конституційної скарги присвячено лише одне положення Конституції: в п. «а» ч. 1 ст. 189 «Конституційна юрисдикція» вказується, що «Союзний Суд розглядає скарги на порушення конституційних прав». Усі особливості подання та розгляду конституційних скарг визначені Федеральним законом «Про організацію судочинства»⁴.

¹ Вступне слово Голови Конституційного Суду України Анатолія Головіна на Міжнародній конференції «Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу» з нагоди 15-ї річниці Конституційного Суду України у рамках головування України в Комітеті міністрів Ради Європи 16 вересня 2011 року в Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/153893>

² Otto Luchterhandt Protection of fundamental rights in the Constitutional Courts on the basis of individual complaints. General survey [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.concourt.am/armenian/almanakh/almanac2002/101.htm>

³ Союзная конституция Швейцарской Конфедерации от 18 апреля 1999 года // Конституции государств Европы : в 3 т. Т. 3 / под общ. ред. и со вступ. ст. директора законодательства и сравнит. правоведения при Правительстве Рос. Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – С. 536–579.

⁴ Bundesgesetz über das Bundesgericht [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/1/173.110.de.pdf>

На особливу увагу заслуговує конституційний досвід *Австрії*, основу конституційного законодавства якої становить Федеральний конституційний закон (далі — ФКЗ), що набув чинності ще 10 листопада 1920 р. і діє до сьогодні з численними змінами та доповненнями¹. На конституційному рівні докладно регламентовано діяльність Конституційного Суду Австрії, який був створений в 1920 р. і є найстаршим спеціалізованим органом конституційного судочинства в Європі. До його повноважень віднесено широке коло питань, викладених у статтях 137–148 підрозділу D «Конституційний Суд» Шостого Розділу «Гарантії дотримання Конституції та законності управління» ФКЗ Австрії, серед яких і *питання індивідуальних конституційних скарг*. Останнім присвячено положення ч. 1 ст. 139, ст. 139а та ч. 1 ст. 140 ФКЗ, що уповноважують Конституційний Суд Австрії розглядати індивідуальні скарги від осіб не лише щодо «протиконституційності» законів, а й «протизаконності» підзаконних нормативно-правових актів, якими безпосередньо порушені їх права у випадках, коли закон чи постанова діють відносно скаржника без винесення судового рішення або видання спеціального наказу. Можливість оскарження до Конституційного Суду індивідуальних правозастосовних актів окремо передбачена у ст. 144 (частини 1–3) ФКЗ Австрії.

Слід зауважити, що в Австрії не вказується на вимогу щодо порушення прав і свобод, передбачених саме ФКЗ, як передумову подання конституційної скарги. Це напевно пояснюється тим, що ФКЗ Австрії переважно регламентує питання, які стосуються порядку організації та діяльності органів державної влади, а також розподілу повноважень між Федерацією та її суб'єктами (землями) і не містить окремого розділу, спеціально присвяченого правам і свободам людини².

У *Федеративній Республіці Німеччина*, що має чи не найширший у світі досвід функціонування інституту конституційної скарги, останній закріплено на конституційному рівні у ст. 93 Розділу IX «Право-

¹ Конституция Австрийской Республики. Федеральный конституционный закон от 10 ноября 1920 года // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / под общ. ред. и со вступ. ст. директора законодательства и сравнит. правоведения при Правительстве Рос. Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – С. 27–114.

² Правам і свободам людини присвячено окремі закони, головними з яких є Основний закон держави «Про загальні права громадян королівств і земель, що представлені в Імперській раді» від 21 грудня 1867 р., який діє в частині, що не суперечить ФКЗ Австрії, а також Федеральний конституційний закон «Про захист особистої свободи» від 29 листопада 1988 р. Названі конституційні акти визнають та захищають перелік основоположних прав і свобод, що відповідає загальноновизнаним європейським стандартам.

суддя» Конституції ФРН від 23 травня 1949 р.¹ Відповідно до п. «4а» ч. 1 ст. 93 Основного Закону Федеральний Конституційний Суд ФРН уповноважений розглядати «конституційні скарги, що можуть бути подані будь-якою особою, яка вважає, що державна влада порушила одне з її основних прав або одне з прав, указаних у статтях 20 (ч. 4), 33, 38, 101, 103 і 104 Основного Закону». Відповідно до п. «4б» ч. 1 ст. 93 Конституції Федеральний Конституційний Суд ФРН також розглядає справи за конституційними скаргами общин і об'єднань общин із приводу порушення яким-небудь законом права на самоврядування, передбаченого ст. 28 Основного Закону. Як бачимо, на відміну від Австрії, у ФРН на конституційному рівні чітко визначено як підставу конституційної скарги порушення державною владою фундаментальних прав особи, закріплених у Розділі I Основного Закону ФРН, а також окремих інших прав, на які вказує п. «4а» ч. 1 ст. 93 Конституції ФРН.

Досить розвинутий та ефективний інститут конституційної скарги діє в Іспанії (так звана *процедура ампаро* — «*recursos de amparo*»). Його засади закладено Розділом 9 «Про Конституційний Суд» (статті 159–165) Конституції Королівства Іспанії від 27 грудня 1978 р.², де серед інших повноважень органу конституційного контролю вказується на ухвалення ним «рішення про захист прав і свобод, перерахованих у п. 2 ст. 53 цієї Конституції у формах і випадках, передбачених законом» (п. «б» ч. 1 ст. 161 Конституції).

Відповідно до п. 2 ст. 53 Конституції Іспанії, будь-який громадянин може вимагати судового захисту прав і свобод у випадках порушення принципу рівності перед законом та допущення дискримінації; зазіхання на право відмови від військової служби з мотивів невідповідності переконанням; а також посягання на основоположні права, перелік яких закріплено у статтях 15–29 Відділу 1 «Про основні права і громадські свободи» Глави другої «Права і свободи» Розділу 1 «Про основні права і обов'язки» Конституції Іспанії. На конституційному рівні визначено також суб'єктів подання конституційної скарги, якими можуть бути будь-які фізичні або юридичні особи, що посилаються на

¹ Основной закон Федеративной Республики Германия от 23 мая 1949 года // Конституции государств Европы : в 3 т. Т. 1 / под общ. ред. и со вступ. ст. директора законодательства и сравнит. правоведения при Правительстве Рос. Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – С. 581–636.

² Конституция Испании от 27 декабря 1978 года // Конституции государств Европы : в 3 т. Т. 2 / под общ. ред. и со вступ. ст. директора законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Рос. Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – С. 51–94.

законні інтереси, а також захисник народу і прокуратура (п. «б» ч. 1 ст. 162 Конституції Іспанії).

Особливості конституційної регламентації інституту конституційної скарги в Іспанії підтверджуються й досвідом *Польщі*. Положення, що стосуються цього конституційно-правового інституту, містяться в Розділі II «Свободи, права та обов'язки людини і громадянина» (ч. 1 ст. 79), а також у підрозділі «Конституційний Трибунал» Розділу VIII «Суди і Трибунали» (п. 5 ст. 188) Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 р.¹ Остання вказує також на суб'єктів подання конституційної скарги (п. 6 ч. 1 ст. 191 Конституції), якими може бути кожний, чий конституційні свободи або права виявились порушеними.

Основи конституційно-правового статусу інституту конституційної скарги в *Російській Федерації* закладає Конституція РФ, яка набула чинності 25 грудня 1993 р. з дня її офіційного оприлюднення (чинна редакція діє з 31 грудня 2008 р.)². Питання конституційного судочинства викладено поряд із загальними положеннями про організацію і здійснення судової влади — у Главі 7 «Судова влада» Конституції РФ. Конституційному Суду РФ безпосередньо присвячена ст. 125 Основного Закону, в якій серед інших його повноважень вказується, що «Конституційний Суд Російської Федерації за скаргами на порушення конституційних прав і свобод громадян і за запитам судів перевіряє конституційність закону, застосованого або такого, що підлягає застосуванню, в конкретній справі, у порядку, встановленому федеральним законом» (ч. 4 ст. 125 Конституції РФ). Ця норма виступає єдиним положенням Конституції РФ, що безпосередньо стосується конституційної скарги.

Отже, дослідження досвіду конституційної регламентації інституту конституційної скарги у країнах — засновницях його різних моделей (Швейцарія, Австрія, Німеччина, Іспанія), а також державах, що мають близькі до України правові традиції (Польща, Російська Федерація), дозволяє визначити основні тенденції його закріплення на конституційному рівні, а саме:

¹ Конституция Республики Польша от 2 апреля 1997 года // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 2 / под общ. ред. и со вступ. ст. директора законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Рос. Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – С. 687–732.

² Конституция Российской Федерации [Электронный ресурс] : принята на всенародном голосовании 12 декабря 1993 г. – Режим доступа: <http://www.constitution.ru>. Текст звірений з офіційним виданням Конституції Російської Федерації. Дані про ухвалення, оприлюднення та внесення змін до Конституції РФ див.: <http://www.constitution.ru/10003000/note.htm>.

1) запровадження конституційної скарги передбачає її закріплення у конституціях, однак конституційно-правова регламентація цього інституту не має високого ступеню деталізації та закладає лише засади його правового регулювання. На конституційному рівні, як правило, у загальному вигляді визначаються підстави конституційної скарги (порушення конституційних прав і свобод), її предмет (коло юридичних актів (дій), які підлягають оскарженню), суб'єкти (фізичні та (або) юридичні особи), а також юридична обов'язковість та наслідки рішень органів конституційного судочинства, у тому числі за результатами розгляду конституційних скарг;

2) положення про конституційну скаргу переважно викладаються в розділах конституцій, які присвячені організації та діяльності судової влади, або в окремих розділах, що стосуються конституційної юстиції. В усіх досліджених конституціях повноваження щодо приймання та розгляду конституційної скарги були викладені поряд з іншими повноваженнями органів конституційного судочинства у відповідних статтях основних законів. У більшості розглянутих країн право осіб на конституційну скаргу було закріплено також у відповідних розділах (главах) конституцій, присвячених основоположним правам і свободам, де й визначалась у загальному вигляді національна модель конституційної скарги;

3) процесуальні питання подання та розгляду конституційних скарг, вимоги щодо їх прийнятності, зокрема, вичерпання інших засобів національного правового захисту, вимоги щодо строків подання скарг, юридичного представництва скажників, судових витрат, форми конституційної скарги, а також особливості перегляду рішень судів та інших правозастосовних органів у зв'язку із задоволенням конституційних скарг вирішуються не на конституційному рівні, а у спеціальних законах про конституційні суди (трибунали), які переважно мають статус конституційних або органічних (зокрема, Федеральний закон ФРН «Про Федеральний Конституційний Суд» від 12 березня 1951 р., Органічний Закон Іспанії «Про Конституційний Суд» від 3 жовтня 1979 р., Закон Республіки Польща «Про Конституційний Трибунал» від 1 серпня 1997 р., Федеральний конституційний закон «Про Конституційний Суд Російської Федерації» від 21 липня 1994 р. та ін.).

Розглянутий досвід іноземних країн має бути покладений в основу розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо конституційного закріплення інституту конституційної скарги в Україні. Останніми роками вітчизняними дослідниками було висунуто низку ідей щодо його конституційної регламентації, зокрема, А. Портнов переконаний, що «на сьогодні законодавче запровадження інституту конституційної

скарги потребує внесення змін насамперед до Конституції України, оскільки його існування Основним Законом не передбачене. Для цього доцільно запропонувати доповнити ч. 2 ст. 147 Конституції України словами «а також захищає порушені права і свободи громадян, іноземців, закріплені в Конституції України»¹. У такому разі це положення Основного Закону звучатиме так: «Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України, а також захищає порушені права і свободи громадян, іноземців, закріплені в Конституції України».

Слід визнати доцільним закріплення на конституційному рівні такого функціонального призначення Конституційного Суду України, як захист прав і свобод особи. Однак це положення не становитиме достатню конституційну підставу інституту конституційної скарги, оскільки, незважаючи на тісний зв'язок між такою скаргою та забезпеченням прав людини органами конституційної юрисдикції, ці інститути мають самостійне значення. Завдання щодо забезпечення прав і свобод реалізується Конституційним Судом України і зараз через здійснення всіх його повноважень, передбачених Розділом XII Конституції України та ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР².

Т. Бринь зазначає, що варто було доповнити ч. 2 ст. 150 Конституції України словами: «а також за конституційною скаргою», а ст. 55 Конституції України — новою ч. 3 такого змісту: «Кожен має право на конституційну скаргу»³. На нашу думку, досліджуваний інститут потребує більш докладної регламентації на конституційному рівні, яка б заклала основу національної моделі конституційної скарги та загалом характеризувала її основні елементи.

В одному з проєктів Закону України «Про внесення змін до Конституції України», розробленого за участю працівників Управління

¹ Портнов А. В. Становлення і розвиток конституційного судочинства в Україні: теоретичні і практичні проблеми : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.02 / А. В. Портнов – К., 2009. – С. 320; Портнов А. В. Запровадження інституту конституційної скарги в Україні: теоретичні та правові проблеми, шляхи їх вирішення / А. В. Портнов // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 454.

² Більш докладно див.: Гультай М. Функціональні характеристики інституту конституційної скарги та модель його впровадження в Україні / М. Гультай // Вісн. Конституц. Суду України. – 2011. – № 4–5. – С. 186, 187.

³ Бринь Т. О. Конституційний Суд України в механізмі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Т. О. Бринь. – Х., 2010. – С. 140, 154.

правової експертизи Секретаріату Конституційного Суду України (на засадах правової допомоги суб'єктам, які наділені правом законодавчої ініціативи) щодо регламентації інституту конституційної скарги і запровадження її в українську правову систему, пропонувалося доповнити ч. 1 ст. 150 Конституції України новим п. 3 такого змісту: «3) розгляд конституційних скарг громадян України, іноземців та осіб без громадянства на порушення їх конституційних прав і свобод законами України, на основі яких суди загальної юрисдикції та інші органи державної влади прийняли остаточне рішення»¹.

Погоджуючись із доцільністю внесення змін саме до ст. 150 Конституції України, яка визначає повноваження Конституційного Суду України, вважаємо, що запропоноване формулювання породжує невизнаність у питанні щодо актів, які виступають предметом оскарження, а також мети конституційного провадження: вирішення питання про конституційність законів або скасування остаточних рішень судів загальної юрисдикції чи інших органів державної влади, якими порушено конституційні права і свободи громадян. У останньому випадку Конституційний Суд України фактично перетворюється на чергову касаційну інстанцію, що не відповідає його статусу та призначенню як єдиного органу конституційної юрисдикції.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Н. Карпачова ще в 2002 р. звернулася до Голови Верховної Ради України з поданням, в якому просила ініціювати розгляд парламентом питання про внесення змін до Конституції України щодо «забезпечення права громадян України, іноземців та осіб без громадянства на внесення конституційної скарги на порушення чи обмеження конституційних прав і свобод людини у конкретних законах або у нормативно-правових актах, вирішення питання про конституційність яких належить до компетенції Конституційного Суду України»².

Близьку модель конституційної скарги відстоював А. Селіванов, який запропонував через процедуру внесення змін до Конституції України, передбачену статтями 154–159, закріпити у п. 1 ч. 1 ст. 150 серед повноважень Конституційного Суду України положення про те, що «правом на звернення з індивідуальною чи колективною скаргою

¹ Бринь Т. О. Конституційний Суд України в механізмі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Т. О. Бринь. – Х., 2010. – С. 147, 148.

² Про право громадян України, іноземців та осіб без громадянства на конституційну скаргу [Електронний ресурс] : Подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – Режим доступу: http://www.ombudsman.kiev.ua/p_02_15-20.htm

на порушення конституційних прав і свобод наділені громадяни, права і свободи яких порушуються законом»¹.

Визнаючи доречність таких пропозицій, вважаємо, що запровадження моделі конституційної скарги, близької до так званої квазіпублічної скарги (*quasi actio popularis*)², може призвести до значної кількості необґрунтованих скарг чи зловживання правом на таку скаргу. Тому більш доцільною в умовах сучасного розвитку конституційної юстиції України вбачається *модель нормативної конституційної скарги*, яка пов'язана з розглядом конкретної справи, проте оскарженню підлягає лише нормативний акт, покладений в основу ухвалення індивідуального акта (передусім остаточного рішення суду). Оскільки конституційному контролю підлягає коло актів, визначених у п. 1 ч. 1 ст. 150 Конституції України, цілком логічно визнати саме такий перелік правових актів предметом конституційної скарги.

Таким чином, запровадження в Україні інституту конституційної скарги потребує внесення змін передусім до ст. 55 та ст. 150 Конституції України, які дозволять закласти національну модель конституційної скарги. Вважаємо, що абз. 6 п. 1 ч. 1 ст. 150 Конституції України слід доповнити положенням: *«а також за конституційними скаргами осіб, у разі, якщо застосування цих актів у конкретних справах, по яких ухвалено остаточні рішення суду чи іншого державного органу, призвело до порушення їх прав і свобод, закріплених Конституцією України»*. У ньому ж слово *«зверненнями»* слід замінити словосполученням *«конституційними поданнями»*.

Тоді п. 1 ч. 1 ст. 150 Конституції України матиме таку редакцію:

«Стаття 150. До повноважень Конституційного Суду України належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність):

законів та інших правових актів Верховної Ради України;

актів Президента України;

актів Кабінету Міністрів України;

правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Ці питання розглядаються за конституційними поданнями: Президента України; не менш як сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим; а також

¹ Див.: Селіванов А. Конституційна скарга громадян в реаліях сучасності / А.Селіванов, П. Євграфов // Право України. – 2003. – № 4. – С. 83, 84

² Див.: п. 76 Доповіді Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) «Про прямий доступ до конституційного правосуддя» (85 пленарне засідання, Венеція, 17–18 грудня 2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.venice.coe.int>

за конституційними скаргами осіб, у разі, якщо застосування цих актів у конкретних справах, по яких ухвалено остаточні рішення суду чи іншого державного органу, призвело до порушення їх прав і свобод, закріплених Конституцією України».

Доповнити ч. 2 ст. 150 Конституції України положенням такого змісту: «У визначених законом випадках та порядку рішення Конституційного Суду України виступають підставою для перегляду остаточних рішень суду чи іншого державного органу».

Нарешті, ст. 55 Конституції України слід доповнити частиною 4 такого змісту: «Кожен має право звертатися з конституційною скаргою до Конституційного Суду України за захистом своїх прав і свобод у межах, визначених статтею 150 цієї Конституції» (частини 4, 5 відповідно стануть частинами 5, 6 ст. 55 Основного Закону).

Викладені пропозиції ґрунтуються на європейському досвіді конституційної регламентації інституту конституційної скарги, однак вимагають широкої фахової дискусії. Гідною платформою для їх обговорення має стати Конституційна Асамблея, до основних завдань якої віднесено узагальнення практики реалізації Конституції України, а також пропозицій і рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням досягнень і тенденцій сучасного конституціоналізму¹.

Гультай М. Конституционная жалоба: европейский опыт и предложения по ее закреплению в Конституции Украины

В статье исследуются особенности нормативно-правовой регламентации института конституционной жалобы в конституциях ведущих европейских государств (Швейцарии, Австрии, ФРГ, Испании, Польши, РФ); анализируются изложенные в литературе предложения относительно закрепления института конституционной жалобы в Конституции Украины, а также предлагаются авторские разработки соответствующих изменений к Основному Закону.

Ключевые слова: конституционная жалоба, Конституционный Суд, Конституция, изменения к Конституции Украины, Конституционная Ассамблея.

Gultay M. Constitutional complaint: European experience and proposals of its introduction to the Constitution of Ukraine

The article is devoted to the study of normative regulation of constitutional complaint in constitutions of the leading European states (Switzerland, Austria, Germany, Spain, Poland, Russian Federation); analysis of present proposals of introduction of constitutional complaint to the Constitution of Ukraine; drafting proper author's amendments to the Basic Law.

Keywords: constitutional complaint, constitutional court, constitution, amendments to the Constitution of Ukraine, Constitutional Assembly.

¹ Див.: п. 3.1 Указу Президента України «Питання формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї» від 25 січня 2012 р. № 31/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/14411.html>